



չունեն մի ամսագիր, որ այդ բոլորն արտայայտութիւնը դառնար:

Իսկապէս զարմանալի է կանանց բաժնի այդ ծայրայեղ աղքատութիւնը ուսաց մասովը մէջ որ բաւական աշխատեցի է, բաւական հարուստ է դանդաղ մասնագիտական ճիւղերով և առհասարակ շատ ուշադիր է դէպքերի ճշգրտութիւնը աշխարհի գրական ու հասարակական հոսանքները: Կանանց գրութեան նուիրված մի յատուկ օրգանի պակասութիւնն այնպիսի մի մասովի մէջ, ուր ջրադաշտանութիւնը, մեղուաբուծութիւնը, սպորտը ունեն ներկայացուցիչներ,—առնուազն տարօրէնակութիւն է: Նոր միայն դուրս է գալիս մի ամսագիր, որ ասում է թէ՛ մտադրութիւն ունի եռանդով առաջ տանել ազգային կանանց և տղամարդկանց իրաւունքները ընտանիքում և հասարակութեան մէջ...

Նոր միայն մասնագիտական օրգանի էջերից ասվում է.

Իւրաքանչիւր ազգի հոգեկան ոյժերն, նրա ստեղծագործութիւնը, նրա գործունէութիւնը միայն մարդկային ցեղի տղամարդկանց կէտի մէջ չէ ամփոփված, այլ և կանանց: Որպէս զի այդ ոյժերը երևան գան իրանց ամբողջ մեծութեամբ, անհրաժեշտ է, որ կանայք զարգողութիւն ունենան ազատ զարգացնելու իրանց հոգեկան ընդունակութիւնները և գործադրեն նրանց գործնական կենսաքի մէջ:

Մի մեծ երբեք մեծ մամուլին մինչև այժմ պակասում էր այդ տեսակ հասարակական մի տարրին: Հայ ընթերցողը այս տողերը կարդալիս գոցէ և մի տեսակ պարծանք զգայ, իմանալով որ իր մայրենի խեղճ ու կրակ մասուլի մէջ գոյուղիւն ունի կամ ունեցել է կանանց մի յատուկ օրգան—«Արտիստը»: Բայց պարծանքը այդ չէ, պարծանք կը լինէր այն, թէ կանանց տղատագրութեան օրգանը պահանջ լինէր մարդկութեան ազատագրվելու կամեցող կէտի համար և պահպանվել, նիւթապէս ազատված լինէր, ներքին արժանաւորութիւնները կողմից էլ կենսունակութիւն ունենար: Հայ կանանց դասակարգը այդ կողմից կտուարիւպէս անընդունակ հանդիսացաւ, գոնէ առ այժմ: Իսկ ինչպէս են ուսու կանայք: Նորածին ամսագիր խմբագրութիւնը շատ էլ լաւատես չէ, շատ էլ ոգևորված չէ:

Միջազգային լաւ հասկանում է, որ ուսու կանանց կարիքները, ձգտումները և ցանկութիւնները, արտայայտելու համար հարկաւոր կը լինեն մի մեծ ամսագիր, որ բազմակողմանի և հիմնաւոր կերպով ընկեր կանանց հարցը: Բայց այժման ժամանակ խմբագրութիւնը տալիս է այն, ինչ կարող է: Իսկ ինչ վերաբերվում է ազգային, ուսու կանանց համակարգից և աշակցութիւնից կախված կը լինի ամսագրի լայնացումը և լաւացումը բոլոր կողմերից:

Կարեն այսպէս է կանանց գրականութեան ճակատագիրը ամեն տեղ—Ռուսի, նրաւոր, օրպակաս: Բայց ինչպէս է այսպէս: Մի-թէ կանանց հարցը իսկապէս խոր արմատներ չէ գցել մարդկութեան մէջ, միթէ նա մի ժամանակաւոր, մոգային երևոյթ է: Անկարելի է հաշտվել այդ մտքի հետ: Եւրոպայի չափա-մէջ նա գերազանցում էր ինձ: Ես կարծում էի, թէ նայն իսկ Ալլանը իմ կողմն է, որովհետև ոչ ոք արեւելք, ոչ ոք արդարաւորութիւն չէի տեսնում: Բայց Ալլանը, հասկանում եմ այժմ, երկայնամիտ և համբերող, սպասում էր տեսնելու արեւմտի կը զղջամ, կղզամ անօրէնութիւն: Ես չէի զղջում, չէի զղում, չէի որ ասված է զարուրել (սաղ լոսի) մէջ թէ «ասաց անգամը իր սրտի մէջ, թէ չը կայ աստուած»: Բայց աստուած զգացնել տուցի իրան...

Հիւանդը լոցի, խոր հառաչ քաշեց. արտասուելով մի շիթ գլորվեց նրա այտերի վրայով. նա շարունակեց.

—Մեղճ հայրդ սաստիկ միամիտ և արդար մարդ էր. նա անասանման հաւատ ունէր դէպ ինձ և ես, անօրէնա, վճռեցի օգտվել նրա այդ հաւատից. աշխատեցի ամեն կերպ զբաւել նրա վստահութիւնը, որ մաղաչալի կասկած անգամ չունենար: Մի օր նա դիմեց ինձ և յայտնեց, որ մտադիր է ուխտի գնալ. «Եւրեմ լոյս Աբրահամ, ասաց նա, թէ և իսկօք տղայ է բայց ջանի է, կարող են նրան խելից հանել: Ես որդի եմ ամբողջ գոյքս քեզ յանձնել. դու փոխարինել ինձ, եղբի իմ տեղ նրա հայրը: Եթէ ես ուխտաւորութեան ժամանակ մեռայ, դիմեց կը յանձնես Աբրահամ, երբ չափահաս դառնայ, իսկ եթէ Ալլանի կամքով, ողջ և առողջ վերադարձայ, ինձ կը յանձնես»: Ես երգիւցի սրբութեամբ պահել և կատարել նրա ամանդը, շահեցնել նոյն իսկ նրա գոյքը: Եւ նա յանձնեց ինձ իր ամբողջ կարողութիւնը

զանց խոշոր է, նրա նպատակը չափազանց հասկանալի, չափազանց արդարացի է աշխարհի բոլոր կողմերում: Եւ եթէ կանանց մամուլը, այնուամենայնիւ չէ կարողանում մի ծանրակշիւ, խոշոր երևոյթ դառնալ հրապարակախօսութեան համաշխարհային ասպարէզում, այդ էլ ունի իր պատճառները, որոնցից զլիւսաւորը դարձեալ կնոջ ստրկական, իրաւագուրդը դրութիւնն է: Ո՞րտեղ և ի՞նչ պէս կարող է կինը պատրաստվել հրապարհական գործունէութեան համար, երբ նրա ամբողջ փափկած են բարձրագոյն դպրոցները, հասարակական պաշտօնների դռները: Իր նեղ, անձուկ շրջանից կինը յանկարծ, կասարգական գաւազանի շարժումով, չէ կարող հրապարակ գալ տաղանդի կուռ ոյժով: Նա գեռ պէտք է երկար ժամանակ մարզվի ազատ գրագրական մէջ, որպէս զի միջոց ունենայ դարաւոր շրջանների ծանրութիւնը թօթափելու և իր ստեղծագործական ընդունակութիւնները ծաղկեցնելու: Այժմ ազատագրվող կնոջ առաջին քայլերն են: Նա շատ լաւ հասկացել է, թէ ինչ պիտի լինի ապագայում, բայց այդ հօգը իրենազգացումը այժմ բեղմնաւոր ու բազմակողմանի հրապարակական գործունէութեամբ չէ կարող արտայայտել: Ինչ պատրաստվում է նա: Առաւել էս այդ պատճառով համակարգի, մեծարանքի արժանի են նրա առաջին թոյլ, երեւուն քայլերը:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսում արդէն յայտարարված է պահեստի օֆիցերական և դասային աստիճանաւոր բժիշկների զորաշարժ կամ մօբիլիզացիա: Իսկական ծառայութեան կոչված այդ բժիշկները պէտք է լրացնեն գործող բանակում հրապարակական ծառայութեան ծառայողները: Այդ պատճառով Թիֆլիսի զինւորականական աստիճանում հոկտեմբերի 28 և 29-ին քննութեան են ենթարկվելու իսկական ծառայողների կոչվածներից նրանք, որոնք կը յայտնեն իրանց հիւանդ լինելը:

Պետերբուրգից մեկ հեռագրում են. «Գիւրաւով Արտիստիկի Եղովին յարգողների մի խումբ յայտնում է, որ նոյեմբերի 6-ին լըրանում է նրա պետական ծառայութեան 50-ամեակը և այն անձերը, որոնք ցանկանում են մասնակցել յօբելեանի անուշը յաւերժացնելու համար կազմվելը դերաւորի կազմութեանը կարող են ուղարկել իրանց կամաւոր նուէրները: Հաւաքված գումարի վերջնական գործադրութիւնը թողնվելու է յօբելեանի բարեհայեցողութեանը: Նուէրներն ուղարկվելու են հետեւեալ հասցեով. С. Петербургъ, Эпикуму Ивановичу Бабаицъ, Монастырь Дворъ»:

Ռուսական Կարմիր Նաչի Կովկասեան բաժնի վարչութիւնը մեկ խնդրում է հրատարակել, որ ինքը մինչև հոկտեմբերի 15-ը ստացել է Կարմիր Նաչի պատերազմի կարիքների և պատերազմում ընկած մարտչուղիների ընդունակներից գոհ սրտով, զուարթ հոգով, ուրախ և ի հաւատով:

Այս խոստովանութիւնը կարծես յոգնեցրեց հիւանդին. նա մի բաժակ օշարակ խնդրեց, խմեց, մի քիչ հանգստացաւ և շարունակեց.

—Մնացածը, ինչ որ պատահեց հօգը մեկ-նեկուց յետոյ, յայտնի է քեզ: Ես այնպէս սարքեցի ամեն բան, որ հայրդ ոչ մի բան չը կարողացաւ գործել իմ դէմ, երբ համոզվեց խորհրդարանական մէջ. նա կորցրեց իր սկսած բոլոր դատերը. ես արդէն յաղթանակով ցնդեցի ինձ, երբ հայրդ դիմեց այն ստակալի միջոցին, որ ամբողջովին ցնցեց, յեղաշրջեց իմ ներքին աշխարհը, համակ էութիւնս և ստիպեց ինձ սթափել, արթնանալ:

—Մեղճ, դժբախտ հայր, ակամայ թուաւ հաշի Աբրահամ բերանից:

—Մինչև այժմ էլ, 25 տարուց յետոյ, սոսկալի տեսարանը աչքիս առաջ է. այդպիսի տեսարանների ես շատ անգամ ակնհասեցի էի եղել, դժբախտութեան շատ դեռերի հոսելը տեսել էի, բայց անդգայ էի մնացել. հօգը անէծքը ասարանելի աղքատութեան գործից վրաս. իբրև խելայե՛տ տուն վազեցի, փակվեցի սենեակումս և հիւանդացայ. դրանից յետոյ հարուածները ծանր մուրճի նման եւրար հոսեց տեղացին զլիսի: Հազիւ մի քիչ առողջացել էի, որ խորիւրս յայտնվեց քաղաքում. առաջին գոհիւրդի մէջ եղաւ որդիս, Չէյնալը. մեռնելիս, նա կարողացաւ արտասանել այս խօսքերը. «Ես, հայր, հաշի Հուսէյնի անէծքը բռնեց. դու ես միւղաւոր, որ

տանիքների օգտին ընդամենը 90,357 ռ. 42 կ., բրի հետ հաշուով 600 ռ. բնութան, ստացվում է 90,957, ռ. 42 կ.:

Կովկասի կառավարչապետը, «Էյ6. Вѣд.» լրագրի տեսիլով, հնարաւոր դատեց փոխել այն վճիռը, որ արված էր պահեստի շտաբ-կապիտան Ի. Կ. Տէր-Սարգսեանի դէմ, որին վարչական կամ ադմինիստրատիւ ճանապարհով արգելված էր Կովկասի սահմաններում ապրելը:

Անդրկովկասեան երկաթուղիների գլխաւորի կարգադրութեամբ հոկտեմբերի 27-ից Ալեքսանդրօպօլ կայարանում հաստատված է երեւանից Թիֆլիս գնացող մարդատար և մարդապարանքատար գնացքների բժշկական քննութիւն: Քննութեանց առաջ բոլոր վագոնների ղեկավար փակվելու են, որ ոչ ոք դուրս չի փախել, իսկ քննութիւնը կատարելու են՝ կայարանի գլխաւորը, գլխաւոր կօնդուկտօրը, ֆէլդշերը և ժանդարմները: Քննութեան հետեւանքներն ամեն անգամ յայտնելու են Անդրկովկասի երկաթուղիների գլխաւոր բժշկին: Բացի դրանից՝ ճամբորդների քննութիւն լինելու է և Դարբաթի խայտում:

«Варш. Днев.» լրագրի խօսքերին նայելով վարչական շրջաններում յաճառ կերպով խօսվում է մամուլի գործերի վարչութեան մէջ մտցվելիք փոփոխութիւնների մասին: Ասում են նոյնպէս, որ ցնդուրան և ընդհանրապէս մամուլի բոլոր գործերը ներքին գործերի մի-նիստրութեանից պէտք է անցնեն անմիջապէս Նորին Կայսերական Մեծութեան Սեփական ղեկաւոր, որի ղեկաւոր կառավարիչը պէտք է օգտվի մինիստրի իրաւունքներով:

Բազու քաղաքում հոկտեմբերի 25-ին խօրհրայով նոր հիւանդներ չեն եղել և եղած հիւերից էլ մեռնող չէ եղել, Սպիտակ քաղաքում հիւանդացի են 2 ուսու, իսկ Բալախանում՝ 1:

«Право» Թերթի տեսիլով, հանգուցեալ Պէլէի հրամանով Տիբերի նահանգից արտոբւած բոլոր զինավորների գործիչներին թողլատրված է վերադառնալ: Արխանգելսկի նահանգի քաղաքական արտոբւարների թիւը վերջին ժամանակները քչացել է Վերջին օրերը իշխան Սվետոսլոյի Միւսկին կարգադրել է, որ հանգուցեալ Պէլէի հրամանով արտոբւած 20 հոգու ազատեն ուսուկանութեան ակնյայտ հակողութիւնից: (Р. К. О.)

Մայրաքաղաքի Թերթերի տեսիլով, ոստիկանութեան ղեկաւորաւմէն տեսուչ Ա. Ա. Լոպուխինը նշանակված է Ֆինլանդական գործերի ստատուս-սեկրետար կամ պետական քարտուղար:

Մի քանի զինավորներ դուրս աշա տարվայ ամառը խնդր էին ներկայացրել ներքին գործերի մինիստրութեանը, որ իրանց թողլատրվի

ես մեռնում եմ»: Ուրդուս գիտիլը քաղաքեցի, արձանացրեց ինձ մի քանի օր. երբ ուշքի եկայ, յուր արտասուները սկսեցին հոսել, որոնք ամբողջովին կերպարանափոխեցին ինձ. ես նոր հասկացայ, թէ որքան մեծ է եղել մեղքերս, որպիսի հրեշտային գործեր եմ կատարել: Եւ այդ բոլորը հիւս է ինչի՞ համար. հիւս համար էի գիցել այն անբաւ հարստութիւնը, ոսկիների այն մեծ տոպրակները. հիւս համար էի կատուցել այն շքեղ ու ճոխ ապաստանները. հիւս համար էի կազմած ախոռաններում այն նոփոքները իրանց ոսկի սարքերով և սարքանքերով: Միակ գաւազն, որին պէտք է թողնէի այդ բոլորը, մեռաւ, գրեթէ անիծելով ինձ: Բայց եթէ նա ուղղակի չանիծեց, նրա մայրը, կինս, անիծեց. կորցնելով իր միակ գաւազին, նա, համոզված, որ հաշի Հուսէյնի անէծքն է եղել որդու մահուան պատճառը, երբ ինքն էս բռնվելով խօսքաւորով, անիծեց ինձ. այդ անէծքը դու աշա րօպէլիս թնդում է ակնաշիւս. «Ես կեր, թող որդիդ լցվի քո դիւրած անօրէն հարստութիւնով, քանի որ չնքի փայ է լինելու. որդուս սպանեցիր, ինձ էլ սպանեցիր. այժմ բայցուշի նման գլխիդ վայ տուր: Կինս ես մեռաւ. ինձ համար այդ ես պարզ էր, որ Ալլանը բարկացել է վրաս և հրաւիրում է ինձ զղջալ:

Հէյդար-Շահը ծանր շունչ քաշեց. գլուխը կախ ձգեց. զարհուրելի անցեալի դառն յիշողութիւնները արեւոծեցին նորից նրա սիրտը և յորդ արտասուները սկսեց հոսել նրա աչքերից:

զինավոր լրագրի հրատարակելու: Մինիստրութիւնը համաձայնվել էր բաւարարութիւն տալու այդ խնդրներին, դնելով հետեւեալ պայմանները. նախական ցնդուրա պէտք է լինի, լրագրի ձրի չը պէտք է ուղարկվի ուսուկանարաններին, գրադարաններին և ընթերցարաններին և հրատարակութեան ծրագրերը պէտք է կրճատվի: Այժմ զինավորների միջնորդութեամբ պէտք է այդ վճիռը վերաքննութեան ենթարկվի, որովհետեւ ծրագրի կրճատումը վերջնականապէս փոխում է այդ հրատարակութեան նպատակը, նրա խնդիրը:

Ստաւրօպօլի քաղաքային դուման որդի է խնդրի ներքին գործերի մինիստրին Ստաւրօպօլի նահանգում ներմուծել զէնավորի հիմնարկութիւնները, համաձայն 1890 թիւին հաստատված կանոնների:

Թիֆլիսի քաղաքի անօնիմ ընկերութեան հաշիւներն ստորագրելուց երեւաց, որ 1903 թիւի մարտի 14-ից մինչև 1904-ի մարտի 14-ը ընկերութեան ընդհանուր եկամուտը եղել է ընդամենը 555,935 ռ., որից, համաձայն գոյութիւն ունեցող պայմանագրի, քաղաքն ստանում է 50%-ը կամ 27,796 ռ. 75 կօպէկ: Ա. Կ. Կ. միայն այդ վերաստուգված հաշից չէ երևում, թէ ինչ դիվիդենտ է տալիս ընկերութեան իր բաժնէտէրերին, կամ, ուրիշ խօսքով, որքան դրամ տարեկան հոսում է դէպի Բէլգիա միմիայն Թիֆլիսից, այն էլ մի ամանաշնորհ ձեւաւոր ձեւաւոր:

«Варш. Днев.» լրագրում տպված է, որ ներքին գործերի մինիստր իշխան Սվետոսլոյի Միւսկինի օտ ժամանակները մեկնում է արտասահման՝ չորս ամիս ժամանակով արձակուրդ առնելով:

1905 թիւի ընթացքում սպասվում էր մօտ 140,000 հոգի ուսու գաղթական և այդ գործի համար նոյն թիւին ենթադրվում էր 194,000 ռ. ծախք, բայց, «Р. К.» լրագրի տեսիլով, ներքին գործերի մինիստրի կարգադրութեան համաձայն, գաղթականների գործի քննութիւնը յետաձգվելու է մինչև 1907 թիւին, երբ Պետական խորհուրդը քննութեան կառնէ այս նիւթը:

ԲԱՅՈՒՄԻՅ մեկ զրում են. «Շախկին գործակալ Մատթէոս վարդապետ Մատթէոսեանի սինօդի անդամ նշանակվելով, նրա պաշտօնն այժմ կատարում է Դիտիւ աւագ քահանայ: Տէր-Աստուածաբանը վերջին տարիներում գործակալի պաշտօնն այստեղ կատարել են սովորաբար վարդապետներ. լաւ կը լինի չը խախտել այդ սովորութիւնը, որովհետեւ մեր բանասիրի ոյժերից վեր է իրանց դասերից և բանաստեղծութիւնից դուրս ուրիշ գործեր ևս կատարելը»:

Արտասվում էր և հաշի Աբրահամը: —Եւ ես զղջացի, գաւազն, մեղմ արտասանեց Հէյդար-Շահը. զղջացի անկեղծօրէն, երգիւցի քաւել մեղքերս և արժանանալ Ալլանի դիւրութեան ու վերցնել տալ հաշի Հուսէյնի անէծքը: Ես ծախելի բոլոր ունեցածս, հնուան դրամի վերածեցի զոյգերս և հեռացայ թէհրանից, թափառեցի երկրից երկրի, առնուան փոխեցի և երբ համոզվեցի, որ անուան սկսում են մոռանալ, սկսեցի ծածուկ, աներիւթաւոր վերադարձնել իմ կողպատած, հարստաւարած մարդկանց, ինչ որ կողպատել էի: Երկար որոնեցի և քեզ, վերջապէս գտայ Քիւսանում և օգնեցի քեզ վերականգնել հօգը տունը, օջախը, որ իմ ձեռքով քանդել էի: Մակայն նկատելով այն սոսկալի տաղիւթիւնը, որ դու տածում էի դէպի հաշի Իրազը, չէի համարձակում բացվել քո առաջ և յայտնել ով լինելու, թէ ես տեսնում էի, որ անասան սիրում ես Հէյդար-Շահին: Այժմ այլ ես ցաւ, Ալլանը զիջեց, յայտնեց բացարձակ, որ ներքի է մեղքերս, որովհետեւ նա ուղարկեց հօգը հոգին՝ իմաց տալու այդ ինձ: Այժմ այլ ես ցաւ, զարդ չունեմ. այժմ աւելի հանգիստ սրտով, հանգիստ խղճով կը շարունակեմ գործս—ազքանիւրիս, թշուառներին խնամելը: Համարուր ինձ, որդեակս և Ալլանը օրհնէ քո գործը, քո օջախը:

Եւ երկու բարեկամները ողջաւորվեցին ու համարուրվեցին խանդաղակաթ: (Կը շարունակվի)

# ԱՐՏԱԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

## ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐԸ

Այսպէս միջազգային լաճմանով կազմը Պարիզի հեռագրում են «Новое Время» լրագրին, հոկտ. 23-ին, թէ արտաքին գործերի մինիստրութեան բարձր անդամներէ մէկը ասաց թէ ճշդէն ոչինչ յայտնի չէ ասպագայ միջազգային լաճմանով կազմը գործողութեան և կազմի մասին: Յայտնի է միայն, որ լաճմանով կազմը կը հաւաքուի երկու շաբթից յետոյ Պարիզում և նիստեր կունենայ արտաքին գործերի մինիստրութեան շինութեան մէջ: Դեռ յայտնի չէ, թէ արտաքին գործերի մինիստրութեան շինութեան մէջ, որի մի մասը թէ մի մասը, թէ Գորտ-Արտուրի անունը յամուարար յիշուած է: Անգլիական ներկայացուցիչ անունում են ծովագետ Ջան Ֆրանչէսկո: Ռուսական ներկայացուցիչը լինելու է ծովագետ Կապիտանով: Ամերիկականը դեռ նշանակված չէ: Հինգերորդ միջոցը, հաւանորէն, կը լինի գերմանացի: Բայց այդ ամենը ենթադրութիւն է:

Ինսպան Զետեֆի կարծիքը: «Standard» լրագրի մէջ տպված է նրա աշխատակցի խօսակցութիւնը Լոնդոնի հասցիական դեպտան Հանաչիի հետ: Դեպտանը իբր յայտնի է, որ Եւրոպայի մտադիր է յանձնել Մանչեսթրի Զինատանին և ինքը պէտք է պահէ նրա մէջ այնպիսի դրութիւն, որը այժմ պատկանում է Ռուսաստանին: Պորտ-Արտուրը, Հանաչիի խօսքով, պէտք է հապտական ընդ լինի: Գորտն, իբր ըրտորովին անօգնական եղիլը, իր անկախութիւնը լաւ պահպանելու նպատակով, պէտք է կառավարվի հասցիականների ձեռքով: Հանաչի ամաչացրեց այն անգլիացիներին, որոնք ազդակում են, թէ ռուս զինուորականները անգլոֆոն կերպով են վարվում գերիներին: Դեպտանը գրականապէս յայտնեց, որ ռուսները վարում են կռիւն շատ մարդասիրաբար և շատ լաւ են վարվում գերիներին հետ:

Պորտ-Արտուրի վիճակը: «Daily Telegraph» լրագրի ունեցած տեղեկութիւններով Պորտ-Արտուրի պահակազօրքի ձեռքում, նրա ամբողջութեան զուրա, կան էլի 7 ամբողջներ, որոնք պատասպարված են 12 մղոն տարածութեան վրա առաջապահ մարտիկներով: Թղթակցի կարծիքով, 100,000 հոգուց բաղկացած մի բանակ հազիւ կարող լինի վերջնից այդ ամբողջութեանը անմիջական շտաբով: Ինչ վերաբերում է Պորտ-Արտուրի պահակազօրքի քանակութեան, անգլիացիների արած հաշիւների համաձայն, որ գնահատում են նրան 5000 հոգի, «Lok. Anz.» յայտնում է, որ պաշտպան սկզբում գնեցրաւ Մոսկովի ունէր 8 գունդ հետեակի, 6 հարիւրեակ կողակի, 7 դաշտային բառարէս 56 թողանթներով, 3 բառարիս ընդդային արտիլերիա, 1 սպայօրային բառարիս և մի քանի հարիւրեակ սանձանագլխային պահակ, ընդամենը 34,000 մարդ, հաշուելով այդտեղ և ծովային կոմանդանտները: Ընդունելով պահակազօրքի կորուստները մայիսի 13-ից մինչև օգոստոսի 1-ը—3500 հոգի, և հաշուելով օգոստոսի 1-ից մինչև հոկտ. 1-ի կորուստները—3½ հազար, պէտք է գալ այն եզրակացութեան, որ պահակազօրքի ոյժերը 22,000 մարդուց պակաս չէ կարելի հաշուել: Այդ թուանշանը ըրտորովին բացատրում է այն յամառութիւնը, որ հասցիականները տեսնում են պահակազօրքի կողմից, այնպիսի համեմատաբար անապահ և անպաշտպան գծի վրա, որ ներկայացնում է Պորտ-Արտուրի ճակատը, Արտուր ծոցից մինչև Դալիուշանի ամրոց մի կողմից, և Լեւոտե-շանի ամրոց մինչև կողմից: (Русь)

Երկու քրթակիցներ՝ գերի են ընկել: Ն. Դան-չենկոն հեռագրում է «Рус. Сл.» լրագրին, թէ երկու թղթակիցներ—Բորիս Թաքէլով՝ Սոսկովայի լրագրիչների և Կուչիսկի «Рус»-ի կողմից—գերի են ընկել հասցիականների ձեռքը: Երկուսն էլ Պորտ-Արտուրում են եղել: Թաքէլովը գերի է ընկել Զիֆու վերադառնալիս:

Անգլիացիները հսկողութիւն են հաստատում: «Morning Post» լրագրին հաղորդում են, թէ բրիտանական կառավարութիւնը միջոցներ է ձեռք առել, որ բաղտիական էսկադրան իր ամբողջ ճանապարհի վրա արեւելք—արեւմուտ շրջում ենթարկվի սաստիկ հսկողութեան: Հսկողութիւնը յանձնված է երեք էսկադրաների նաւերին—հրետային, միջնորդական և արեւելեան—հսկական: Անգլիական նաւատորմին տուած հրահանգները այն հաշուով են

արված, որ ռուսական նաւերը կանցնեն Սուէզի ջրանցքով: Բայց վերահսկողութիւնը նրանց վրա ամենին չի փնտրի, եթէ նրանք նախամեծարութիւն տան Բարեկեցի հրուանդանին մօտիկ ճանապարհին: (B. B&J.)

Եւրոպացիները անաշուղտութեամբ վաւագրուիլ են գործում չինացիների վրա: Լոնդոնից հաղորդում են հոկտեմբերի 23-ին, թէ Զիֆուից, Շանխայից և Տեանցզինից ստացված ըրտոր հեռագրերը նկարագրում են եւրոպացիներին կրած անաշուղտութիւնները Պորտ-Արտուրի մաս: Բացառութիւն կազմում է միայն «Daily Chronicle» լրագրի թղթակիցը Զիֆուից, որը հաստատում է, թէ հասցիականները վերցրել են Իտալիան ամբողջ: Ուշագրութեան արժանի է «D. Tel.» լրագրի մի հեռագիրը Շանխայից, որ ցոյց է տալիս, թէ Պորտ-Արտուրի շտաբի անաշուղտութիւնը Միկադոի ծննդեան օրը, անապահ տպաւորութիւն թողեց չինացիների վրա: Նրանք այդ բանի մէջ տեսան հասցիականների գերազանցական հրաժարի անկումը, որովհետեւ նրան իսկ պաշտօնական շրջանները—գերազանցականները մի քանի օր դրանից առաջ յայտնի էին, թէ գնեցրաւ Նոգին իր ըրտոր ջանքերը կողմէ աս այն, որ վերցնէ Պորտ-Արտուրը Միկադոի ծննդեան օրը: (P. B.)

## «ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

### ՌՈՒՍԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

28 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գնեցրաւ: Լէյտնանտ Սախարովի հեռագիրը զլխաւոր շտաբին հոկտեմբերի 27-ից. «Հոկտեմբերի լոյս 27-ի գիշերը կամաւորները յարձակվեցին Լինչիլոյ: Գիւղի հարաւային մասի վրա: Անհանգստացած թըշնամին կրակ տուեց ազդանշանի ձողերը և ցուրացուցիչներով լուսաւորեց Շախէ գետի գիծը: Թշնամու մի քանի զօրամասերը գործնական գոն տալ մեր Լինչիլոյի գիծացը եղած մեր զօրքերի ձախ թիւի վրա: Թշնամու ռաւերի մի մասը դուրս եկաւ Լինչիլոյից: Նրանց յարձակումները մեր յետ մղեցին: Կամաւորները կոմանդները գիշերով անհանգստացնում են թշնամուն ամբողջ ճակատի երկարութեամբ: Հոկտեմբերի 27-ին պատերազմական ընդհանրութեան մասին զեկուցումներ չեն ստացվել»:

Զիֆուի, 28 հոկտեմբերի: (Բէյտէր): Զինացիների ցուցումները վկայում են, որ Իտալիան հասցիականներին արգել է հանգիստացիլ և խել է նրանցից շատ զոհեր: Հոկտեմբերի 23 և 24-ի առաւօտը տեղի ունեցան կատաղի յարձակումներ, որոնք յետ մղեցին: Երկրորդ շտաբի ժամանակ Պալիտուսից մի ռուս, որիչ բոլորները վրայով անցնելով, ընկաւ Իտալիան և կործանեց ֆուգաների վրա հսկող կայարանը, առաջացնելով ականների պայթիւն: Ականներով ամբացրած շրջանի ամբողջ խրամատները բռնած ռուսները կորցրին 600—700 հոգի՝ սպանված և վիրաւոր: Եւրոպացիները դեռ հասած չը լինելով ականաւորված վայրին, անփութա մնացին, այդ երկու օրը եւրոպացիներն արշաւում էին Իտալիանի դէմ իրանց ըրտոր ուժով, որքան որ տեղի տալու գրաֆիական պայմանները թող էին տալիս այդ, բայց նրանք ստիպված էին լինում մեծ տարածութիւններ անցնել գնդաձիգների կրակի տակ, այդ պատճառով նրանց շարքերը սաստիկ նօսրացել էին: Եւրոպացիները անդադար քանդում էին ճանապարհի վրա եղած երկաթէ թիւերով շինված արգելքները: մի գիւղեր, որի ոտը կողմից, աշխատում էր երկաթէ թիւը կործանել ատամներով—Իտալիան պարտական է իր դիրքի տարօրէնակ տալու գրաֆիական պայմաններին, որը հասցիականներին հնար չէ տալիս գնդակ արձակել մարտկոցի վրա արտիլերիական նշան բռնած կրակով և չէ թողատրում նրանց հասնել խրամատներին:

ԴԱՒԻԶԱՊՈՒՆ: (Մեփ. Թղթակից): Հոկտեմբերի 27-ի ամբողջ օրը ալ թիւի վրա մղվում էր ոչ մեծ արտիլերիական կռիւ: Հոկտեմբերի 28-ի գիշերը մեր պաշտպանական արտիլերիան ուրախութեամբ էր հապտացիների զբաւած Լաւմաւում, Բուլայցի, Սոսկովայ և Պուգիպի գիւղերը: Մեր արտիլերիայի երեւան հանած հասցիական բառարէսները շուտով ստիպված էին լուի, ճնշվելով մեր կրակից:

ՄՈՒԿԻՆ, 28 հոկտեմբերի: (Մեփ. Թղթակցից): Ժամը 2-ին կէսօրից յետոյ ժամանեց ծովագետ Միլերով և զինուորից գնեցրաւ Լինչիլից և պատուաւոր պահակները: Ժամը 4-ին ծովագետը ճանապարհ ընկաւ Գուգ-

զեպի գլխաւոր հրամանատարի հետ տեսակցելու համար: Լուրերի համեմատ, ծովագետը երբ օր կը մնայ բանակում:

Մոսկուէ ձախ ափի վրա հասցիականները սկսեցին արշաւել և գրաւեցին Ուտակի, Էրտանդի և Պատուկանուն գիւղերը, բայց մեր զօրածինը յարձակում սկսեց և դուրս մղեց թշնամուն այդ գիւղերից և վերականգնեց պաշտպանութեան նախկին դիրքը: Թնայած ձախտի վրա մեր արտիլերիան խանգարում էր հասցիականների խրամատային աշխատանքները: Գիշերները կամաւոր կոմանդանտները անհանգստացնում են հասցիականներին:

27 հոկտեմբերի ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Երեկոյան 6 ժամին Հեռաւոր Արեւելից ժամանեց Նորին Մեծութիւն փոխարքան: Բազմաթիւ հասարակութիւն, բարձրաստիճան անձինք և կորէական իրաւան հաւաքվեցին դիմաւորելու նրան: Ժողովուրդը դիմաւորեց փախարային ոգևորված «ուրա-յով»: Գնեցրաւ: աղիւստանտ Ալէքսեւի կայարանից գնաց «Եւրոպէյսկայա հիւրանոցը»:

ԼՕՆԻՕՆ: (Բէյտէր): Պաշտպան Ռուզիկովի առաջարկութեան մասին՝ դուրսերի Հասցիական երկրորդ կոնֆէրենցիան, Լանսդուն յայտնեց, որ առաջարկութիւնը չէ բացասում մերժման հնարաւորութիւնը: Մենք վերապահեցինք մեզ առաջարկութեան ընտելեան իրաւունքը, նոյնպէս և այն մտածմունքը, թէ որտեղ աւելի յարմար կը լինի գումարել այդ կոնֆէրենցիան, այնուամենայնիւ մենք չը յայտարարեցինք ծանուցանելու մեր պատրաստականութիւնը մասնակցելու կոնֆէրենցիային և յայտնելու նախագահին մեր բարեկամութիւնները նրա օգուտակար ուղղութեամբ կատարելով աշխուժեան համար»:

ԿԵՕՆԻԻՍԻԲԻԳ, 28 հոկտեմբերի: Առաջին բանակային կորպուսի զօրքերի հրամանատար գնեցրաւ Գուլը և Արեւելեան Պրուսիայի գաւառի նախագահ Մուլլերի երէկ մեկնեցին Սուվալի Կիլիկի կայսրի յանձնարարութեամբ, որը ընտելու Ռուսաց կայսրին:

ՏՕԿԻՕ, 28 հոկտեմբերի: (Բէյտէր): Երբորդ բանակից հաղորդում են, որ Պորտ-Արտուրի հիւսիսային մասում գտնվող ռուսական պահեստը ենթարկվեց ուրախութեան խոշոր ծովային պաշարողական թնայութեանից և այրվեց: Մանչեսթրի պահպանական բանակի զլխաւոր բանակատեղից հաղորդում են, որ հոկտեմբերի 26-ի գիշերը ռուսաց երկու վաշտեր յարձակվեցին հասցիական առաջապահ զօրքի վրա, բայց յետ մղեցին:

ՍԵՎԱՍՏՊՈԼ: Գաղաքագետի ամուսինը և տեղական բաղադրեցները ուղարկեցին հաւաքի ծրարից աւելի տաք սպիտակեղէն, թէյ, շաքար Թագուհի Կայսրուհու պահեստը՝ Հեռաւոր Արեւելի գնեցրականների համար:

ԿԱՆԻՍԻՍ, Կանանց կոմիտեայի նախագահ պետի ամուսնու նախագահութեամբ ձեռնարկեց պատրաստելու տաք իրեր տեղական զօրծուած գիւղական մահուղից:

ՕՐԵՕԼ: Եւրոպայի նախաձեռնութեամբ կազմակերպվում է հոգեւոր թիւի միջոցներով բժշկական ապաստարան վիրաւոր և հիւանդ զինուորականների համար 250 մահաակաւներով, լրակատար պարագաներով և բժշկական օգնութեամբ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գուրս եկաւ գնեցրաւ Բօլգանովիչի նոր պատկերը, որ նկարագրում է զինուոր Վասիլի Բաբովի հերոսական մարտագործութիւնը:

29 հոկտեմբերի ՍՈՒՎԱԼԿԻ, Թագաւոր Կայսրը Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչի և շքանշան ուղղելութեամբ հասաւ Սուվալիի առաւօտեան ժամը 9-ին: Ընդունելով գերմանական կայսրի ներկայացուցիչներին և պատգամաւորութիւնները, Նորին Մեծութիւնը զօրահանդէս կատարեց, շնորհաւորեց արշաւանքի գնալը և օրհնեց ամեն մի մասը իրօններով: Այցելելով ապա օրթօրօք եկեղեցին, Նորին Մեծութիւնը լարեհանձեց շարունակել ճանապարհը:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 28 հոկտեմբերի: Անցաւ կամաւոր նաւատորմի «Կիւկի» շոգենաւը, գիւղելով դէպի Միջերկրական ծովը:

ԿԱՆԵԱ: «Սիւսոյ Վէլիկի» և «Նաւարին» զբահաւորները, «Ալմադ» և «Զմրուխտ» կրէյսերները, կամաւոր նաւատորմի «Նարուսկով» շոգենաւը և գերմանական «Մեքսիկա» փոխադրանաւը կանգնած են հարաւային ծոցում: Ութ հաւա-ականաւոր, հինգ կրէյսեր և եօթ ռուսական փոխադրանաւ եկան Սուգա:

ԼՕՆԻՕՆ: (Բէյտէր): Օկուի բանակից հաղորդում են հոկտեմբերի 27-ից, որ ռուսները գիշերով մի քանի յուսանաւոր յարձակումներ գործեցին Լամուտայի և Լինչիլոյի վրա,

բայց յետ մղեցին: Զիֆուի, (Բէյտէր): Սուսկուտանի պահեստները ոչնչացրված են ուրախութեամբ: Պահակազօրքի կէսը 160 հոգի ոչնչացրված է: Եկած չինացիները հաղորդում են, որ Դալիուշի կանգնած է փոխարքանաւային նաւատորմ, որից մակոյկներով զօրքեր են ափ լեջեցնում:

ՏՕԿԻՕ (Բէյտէր): Միկադոն ստորագրեց հրաման, որով լրագրութիւն է տալիս կառավարութեան բաց թողնել արտաքին փոխառութիւն 12,000,000 ֆունտ ստերլինգի: Փոխառութեան պայմանները սատակ զարմանք պատճառեցին ֆինանսական շրջաններին, որոնք յոյս ունէին, թէ նոր փոխառութեան մէջ կը աղկն աւելի նպաստաւոր պայմաններ, քան առաջինի մէջ:

ՊԱՐԻՉ: Եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու օրենսգծի պատճառաւորութեան մէջ ասված է, թէ կառավարութիւնը, ներկայացնելով պարլամենտին ապացոյցներ այն մասին, որ ամեն օր, սխտեմատիկաբար, հոգեւոր իշխանութիւնը խախտում է կոնկորդատը, անհնարին է համարում այլ ևս պահպանել մի կարգ, որը միայն ինքն է պահպանում: Կառավարութիւնը բացատրում է ապա, թէ ինչ ոգով նա որոշել է առաջարկել պարլամենտին իրաւական նոր կարգ մտցնելը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գնեցրաւ Սախարովի հեռաւոր զլխաւոր շտաբին 1904 թ. հոկտ. 28-ին. «Հոկտ. 27-ի գիշերը մեր ձախ թիւի վրա կամաւորները յարձակակ յարձակումն գործեցին հասցիական պահակաւորի վրա, որ բաղկացած էր եօթն հետեակ զբաղւաններից: Երբեք սպանվեցին. սպանվածների դէնքերը, սարքերը և զօկումէնտները վերցրվեցին: Հոկտեմբերի 27-ին մեր ալ թիւի վրա երեք խուղարկական խմբեր յանդուգն խուղարկութիւն կատարեցին հակառակորդի առաջապահ մասերի գաւառորութեան վերաբերմամբ, Սանդէպուի ուղղութեամբ: Խուղարկութիւնները անակնկալութիւնը և արագութիւնը այնքան ազդեց հակառակորդի պահակաւորներին վրա, որ նրանք շտապով թաքնվեցին գիւղերում և հնարաւորութիւն տուին խուղարկութիւններին վազել ու հասնել մինչև Սանդէպու, որոշել ապահով եւրոպական նշանաւոր ոյժերի ներկայութիւնը և առանց կորստի վերադառնալ: Այդ իսկ ժամանակ եւրոպական երկու վաշտ փորձ արին դուրս հանել էրտխարիզի գիւղից մեր կիսանարեւորեակը: Առաջ շարժվելով, վաշտերը շուտով հասան էրտխարիզի գիւղին, բայց այդ ժամանակ նրա թիկունքում երեւաց մեր խուղարկու խմբը, որ վերադառնում էր Սանդէպուից: Մեր հօգակները յանկարծակի երեւում թիկունքում ստիպեց հակառակորդին հրաժարվել փորձից՝ զբաւելու էրտխարիզի գիւղը և նահանջել»:

ՏՐՕԲՅՕՍՍԱՎՍԿ: Մոնթօրները հաղորդում են, որ Տիբեթի վանչին է գալիս Դիգէնը, մոնթօրական իշխանների ենթադրեալ ժողովին Տիբեթի և Մոնթօրի վերաբերեալ հարցերի ընտելութեան համար: Ուրգինի Գիգէնը ուղարկեց դաւալալամին ընդառաջ երկու պատգամաւորութիւններ պատուաւոր լամաներից և չինական ու մոնթօրական աստիճանաւորներից և հոկտ. 22-ին ինքն էլ մեկնեց մեծ շքանշանով:

ԲԵԼԳԻՐԱՒ: Ֆինանսների մինիստրը մեկնում է մի քանի աստիճանաւորների հետ Բերլին առեւտրական դաշնագրի մասին բանակցելու:

ԱՄՍՏԵՐԴԱՄ: Ռուսաց հիւպատոսը ստացաւ 27,000 ֆլորին ռուսաց Կարմիր Նաչի կարկենների համար:

ԼՕՆԻՕՆ: Բէյտէրի գործակալութեան թղթակիցը Օկուի բանակի մօտ հաղորդում է հոկտ. 29-ից, որ ռուսական զօրախուժը երեքշաբթի գիշերով յարձակումն գործեց հասցիական առաջապահ կայանների դէմ:

ՄՈՒԿԻՆ: Զինացիները հաղորդում են, որ հասցիական բանակի թիկունքը գրեթէ առանց զօրքի է: Ինկուտ, Տաշիչաօ, Դայչէն և Կադօսում գտնվում են միայն աննշան պահակազօրք: Լեւոտեանը շարունակում է սաստիկ զինաւորվել: Բերում են պաշարողական թըշնաւներ:

ՇԱՆՍՍԻ (Բէյտէր): Սէու-Ֆուգան երկաթուղին վերջացած է և կը բացվի նոյեմբերի 28-ին: Տօկիօից Սէու գնացքը կը կատարվի 50 ժամում:

ԿՕՎԱ: Հոկտեմբերի 29-ին, Նովո-Ալէքսանդրովի գաւառի Տուրմանու կայարանում, ուր արքայական ցանցը կանգ առաւ գիշերելու համար, Նորին Մեծութեան ներկայացան Կոնստանտինոպոլի գաւառաւորային պատ-

Типогр. Т—ва С. Назарянца и К. п. ф. «ГЕРМЕСЪ». Мад. ул. № 15